

„V obravnavo, da se odpravijo postave o odrtiji, vplelo se je tudi vprašanje o praznikih, in zanimivo je to, da baron Beust je prvi udaril na ta zvon. Tožba, da preveliko praznikov škoduje gospodarstvu, je že stara. Dandanašnje gibanje v Avstriji pa veliko dalje meri; ono sega po vseh praznikih, torej tudi po nedelji. To se vidi iz tega, ker se sila visoko ceni škoda, katero prazniki vzrokujejo gospodarstvu; kajti če se odpravijo sami prazniki, škoda je tako majhena, da skoro ni vredno z gospodarskega ozira govoriti o njej. V Avstrii namreč imamo le 13 splošnih praznikov*), in če prištejemo še praznike deželnih patronov, štejejo jih še enega ali dva več. — Morda je ktera dežela, da bi opustila praznik svojega patrona; gotovo si pa ne bodo dali vzeti Magjari praznika sv. Štefana, Čehi svojega Venceslava in Ivana Nepomučana ne itd. Izmed 15 splošnih praznikov menda vendar ne bo nikdo hotel izbrisati božičnega praznika in obrezovanja Gospodovega ali novega leta dné; ostalo bi toraj le še 13 splošnih praznikov; če se ti odpravijo in se ljudje res sploh poprimejo dela o teh dneh, spravi se res mnogo zaslužka**) na dan, gotovo pa ne toliko, da bi bilo Avstriji pomagano v njeni denarni stiski, ali celo da bi se, kakor je poslanec Skene rekel, poplačali državni dolgovi. Naj tu le mimogredé opomnimo, da so to pač čudni ljudstveni prijatelji, ki zahtevajo, naj delavci s svojim potom poplačajo državni dolg! Mnogo sovražnikov imajo prazniki sv. Štefana, velikonočni in binškoštni pondeljek. Toda, ljubi Bog! ali naj bi naši delavci nikdar ne imeli dveh praznikov zapored? — Največ protivnikov imajo pa štirje Marijini prazniki. Toda katoličani, zlasti pa ženski spól si teh praznikov nikakor ne bode dal vzeti, in da bi si jih tudi dali, ubogo malo je s 4 dnevi pomagano národnemu gospodarstvu; prav taka je tudi s prazniki: sv. 3 kraljev, darovanja, vnebohoda, sv. Rešnjega telesa, sv. Petra in Pavla in vseh Svetnikov. — Vse to kaže, da protivniki praznikov dalje merijo, na to namreč, da se odpravijo tudi nedelje. Mi smo tega prepričanja, da si ne more nobena pravična vlada, naj stoji na katerem koli verskem stališču, predrzniti, ljudstvu odpraviti dan Gospodov. Vsi verski ustanovitelji in vsi modri postavodajavci vseh časov so spoznali, da vsaki teden je en dan koristen in potreben za duševno povzdigo, za počitek in čisto človeško prostost. Škoda, ki se z nedeljami dela gospodarstvu, dá se res skoro do solda preračunati; a kdo more preračunati visoko korist prazniških počitnih dni v fizičnem, duševnem in nravnem obziru? Kdor ne pozna te koristi, ta sploh ne pozna človeškega rodú. Ozrimo se na narode, kateri se nam stavijo na izgled. Angleži, katerim je gotovo jako mar za materijalen dobiček, nedeljo jako ostro praznujejo, še bolj pa severni Amerikani.

Kolikor bi se pa tudi zaslužilo v 52 nedeljah, to nas vendar ne reši nevarnosti, ki žuga iz socialnega obzira. Na Francozkem nobenega praznika ostro ne praznujejo, še celo ob nedeljah očitno delajo, in vendar se je prav na Francozkem bati največe nevarnosti iz družinskega obzira. Vrh tega, če se tudi odpravijo prazniki, se menda vendar ne bode dalje seglo, kakor

da ne bode več prepovedano delati ob nedeljah, kajti svobodomiselna vlada menda vendar ne bo ljudi silila delati, kakor baron Beust menda tudi ne misli Avstrijancev celo tako prenarediti, da bi si sreče iskali v tem, da bi tako uborno živeli, kakor živijo Saksonci.

Določno pa se mora krinka z obraza potegniti hlimbi, češ, da se imajo prazniki odpraviti z demokratičnega stališča, to je, iz ljubezni do delajočega ljudstva. Grozovito je pa to, da se za odpravo praznikov potegujejo prav oni, ki so tako srečni, da sami imajo praznikov, kolikor jih le hočejo; oni, ki ne zgrešijo nobenega lepega dneva, da ne bi peljali se kam; oni, ki se vsak dan lepo sprehajajo, kolikor se jim poljubi; oni, ki vsako leto cele tedne ali mesce počitka iščejo na popotovanji ali v toplicah, oni, ki jim malo ur mine, da ne bi bili v gostilnicah ali kavarnah; oni, ki se dan na dan razveseljujejo v glediščih in v družbah. Prav taki hočejo, da bi ljudstvo skozi celo leto dan na dan od zore do mraka težko delalo v zatuhlih delavnicah; prav oni hočejo, da bi ljudstvo imelo veselje le nad delom, da ne bi imelo nobenega počitka, razun po noči in v grobu!“ — To so pač „precartani“ ljudstveni prijatelji!? Bog varuj ljudstva takih osrečnjakov.

Družbine stvari.

O zadevah slovenske Matice.

Načrt novih Matičinih pravil.

Namen.

§. 1. Matici slovenski, ki ima sedež v Ljubljani, je namen, slovenskemu narodu pripomoči do prave omike s tem, da primerne knjige v slovenskem jeziku na svitlo daje ali vsaj podpira, da se izdadé.

Udje.

§. 2. Ud slovenske Matice je, kdor naznanivši društvenemu odboru svoj pristop

- a) kot ustanovnik plača 50 gold. a. v. precej ali v petletnih obrokih, ali pa
- b) kot letnik se zaveže, da bode Matici plačeval po 2 gold. a. v. na leto.
- c) Častne ude izvoli véliki zbor.

§. 3. Kdor ne bi v redu plačeval, in sicer ne vsaj v prvi polovici vsacega leta, kolikor je podpisal Matici podpore, tak se po odborovem sklepu sme izbrisati izmed družbenikov.

§. 4. Vsak ud ima pravico:

- a) podajati društvu nasvete po odboru;
- b) priti na véliki zbor, udeleževati se v njem razgovorov, glasovati in voliti odbornike, pa tudi sam biti izvoljen;
- c) prejeti vsako leto poročilo o tem, kaj je storilo društvo, kako je gospodarilo z novci, in dobiti tudi imenik vseh družabnikov.

§. 5. Vsak častni ud in vsak ustanovnik dobiva po en iztisek vsake knjige, kolikor jih društvo dá na svitlo. — Letniki pa dobivajo po odborovem sklepu na leto vsaj po toliko taci ob Matičinih stroških natisnjenih knjig, da bodo te knjige po prodalni ceni vredne vsaj polovico toliko, kolikor so po tej ceni vredne vse knjige, kar jih društvo dá tisto leto na svitlo.

§. 6. Ali udje dobodo, ali ne, po niži ceni knjige, ktere so prišle z Matičino pomočjo na svitlo, to mora za vsako priliko posebej odbor odločiti in razglasiti.

§. 7. Knjižnice in družbe so nesmrtné; če se torej hočejo zagotoviti, da bodo prejemale vse knjige, kolikor jih na svitlo dá Matica, morajo plačati po 100 gld. a. v. ali precej, ali pa v petletnih obrokih.

*) Šuzelka jih šteje le 13, pa jih je 15, namreč: 1. Čistega spočetja M. D.; 2. Božič; 3. sv. Štefana; 4. Obrezovanja (novega leta dan); 5. Sv. 3 kraljev; 6. Svečnica; 7. Mar. oznanjenje; 8. Vélikonočni pondeljek; 9. Vnebohod; 10. Binškoštni pondeljek; 11. Sv. Rešnje telo; 12. Sv. Petra in Pavla; 13. Mariino vnebovzetje; 14. Mar. rojstvo in 15. Vseh svetnikov; 16. deželni patron.

**) „P. Lloyd“ in dr. Klunov „Volkswirth“ sta preračunila, da si le rokodelci in kmetje zaslužijo 10 milijonov goldinarjev na dan. Ali je pa tudi res, to naj nam dokažeta. Mi ozir tega zaslužka bralce zavračamo na 10. stran letošnjih „Novic.“

§. 8. Stroške za pošiljanje društvenih knjig plača vsak sam.

Veliki zbor.

§. 9. Odbor vsako leto vsaj enkrat in sicer navadno poleti povabi družbenike v Ljubljano na veliki zbor, in mora vsaj 14 dni poprej oznaniti, kaj pride v njem na vrsto.

§. 10. Sam veliki zbor ima pravico:

- a) da izbere izmed udov tri možé, kateri presodijo in potrdijo odborov letni račun o novčnem gospodarstvu. Ta račun mora vsaj 14 dni pred velikim zborom v društvenem stanovanji pripravljen biti, vsakemu družbeniku na ogled;
- b) da določuje o proračunu, kterega odbor predloži za prihodnje leto;
- c) da voli odbornike, častne ude; in ako hoče, društvu pokrovitelja;
- d) da sklene o opravnem redu, kterega je odbor izdelal in predložil;
- e) da razsoja prepire, ki bi zarad kacij društvenih reči vstali med odborom in med drugimi udi;
- f) da, če je treba, prenaredi ta pravila. Nasveti o tacih prenebah morajo biti v povabilu od besede do besede razglašeni;
- g) da sklene, ako ima društvo nehati.

§. 11. Veliki zbor odločuje tudi o vseh družih matičinih rečéh, ktere mu odbor predloži.

§. 12. Praviloma glasujejo le tisti udje, kateri sami pridejo na veliki zbor. Le pri volitvah (§. 10. a in c se vstevajo tudi volilni listki tacih družbenikov, kateri sicer niso mogli sami priti, pa so vendar svoje volilne listke odboru poslali tako, da ni prav nič suma zarad kake prevare. — Da sklepi obveljajo, mora biti v velikem shodu zbranih saj 45 družbenikov in pritrđiti mora nadpolovična večina, v primerljajih §. 10. f in g pa dve tretjini glasov. Pri volitvah zadostuje podpolovična večina glasov.

Odbor.

§. 13. Veliki shod izvoli 40 odbornikov, da oskrbujejo društvena opravila, da konečno sklepajo o vseh matičinih zadevah, ktere po §. 10 ne spadajo občnemu zboru ali kar po §. 11. odbor sam njemu ne predlaga. Tudi razsojajo prepire, ki bi zarad kacij društvenih reči vstali med družbeniki. Izmed le-teh 40 odbornikov jih mora vsaj 16 navadno prebivati v Ljubljani. Vsako leto izstopi deset po volitvi najstarejših odbornikov, ki se pa smejo zopet voliti.

§. 14. Odbor izmed sebe izvoli prvosednika, njegova dva namestnika, blagajnika in pregledovalca društvenih računov. Odbor tudi za vsako priliko posebej ali pa za vso dobo izmed sebe izbere tiste poročevalce, kterih je treba poprašati, kakošen se jim zdi rokopis, ki se društvu ponuja. On izvoli tudi tajnika in druge potrebne pomočnike.

§. 15. Prvosednik ali eden njegovih namestnikov zastopa društvo in podpisuje z enim odbornikom vred vsa društvena pisma in oznanila.

§. 16. Da obveljá odborov sklep, je dovolj, da se o pravem času pred sejo vsem odbornikom pošljejo pisma, v kterih se naznanijo najvažnejše reči, ki bodo v seji na vrsti, in da je potem s prvosednikom ali njegovim namestnikom vred vsaj 11 odbornikov pričujočih, pa da dve tretjini teh odbornikov pritrđite.

Društveni imetek.

§. 17. Društvena glavnica so:

- a) plačila ustanovnikov (§. 2), knjižnic in družeb (§. 7);
- b) darila, dedovine in volila (legati), ako presežejo 30 gold.* a. v.;

§. 18. Matičina glavnica mora imeti tako varnost, kakoršne je po zakonu treba sirotinskemu imétku, in dati se mora precej v take roke, da tekó od nje obresti. Javna in zasobna dolžna pisma morajo biti pod tremi ključi, in sicer pod blagajnikovim in pod ključema dveh odbornikov.

§. 19. Letni stroški se plačujejo:

- a) iz obrestih Matičine glavnice,
- b) iz novcev, ktere na leto plačujejo letniki,
- c) iz daril in dedovin izpod 30 gold. a. v.,
- d) iz dohodkov od razprodanih knjig, ktere dá društvo na svitlo.

Dokler pa društvo nima 40.000 gold. a. v. glavnice, letni stroški ne smejo presegati 3000 gold. a. v.; vse drugo se prišteje Matičini glavnici.

§. 20. Ko bi društvo nehalo, mora poslednji veliki zbor z nadpolovično večino glasov skleniti, v kakošen občnokoristen namen se obrne društveni imetek.

Slovstvene stvari.

Die slavischen monatsnamen von Dr. Franz Ritter von Miklosich.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Martius.

Nsl. a) sušec (1466), Trub., Meg., ev.-tirn., Jambr., strsl. suhyj (měsěcъ), hrv. sušac martius, po dr. Miklošiči morda zato, ka se ta mesec zemlja osuši za oranije. Moj dostavek: nekoliko, a ne mnogo drugače sem uže poprej slišal soditi o tem imeni, da je namreč „martius“ za tega delj sušec imenovan, ka ima tako sušilne vetrove, da po snegu ali dežji hitro zopet osahne zemlja i cesta; b) nsl. brězen (poleg: sušec po Gorenjskem), čšk. březem, mlrus. berezozol, rus. zola martius, — strsl. brěznъ, brězenъ, brězokъ, brězozolъ aprilis, mlrus. berezen martius, aprilis, ker ob tem času teče iz breze mezga, katera se tudi imenuje mlrus. zoła: tečet zoła iz berezy, lit. sultekis aprilis, uprav: birkensaftfliessen (sula birkensaft, tek: teku fliesse). Nekateri so mislili, da je imenu brězen itd. ta vzrok: „quia tunc animalia ad coitum moventur“, a gosp. dr. Miklošič se po pravici ustavlja, opominjaje, da beseda brěza (birke) i prilog: brěj strsl. brěždъ praegnans nejsta jedne korenike. Moj dostavek: prilog: brěždъ je iz glagolske korenike: brd tragen (prim. brěmę last) ter iz prilėpka: jъ, kakor strsl. bolěždъ adj. krank iz: bolěd-jъ*), i če torej Gorėnjec veli: mačke se brěznajo, mačke je brězen napel (coitum appetunt), nej pozabiti, kar govori Elze v svojej knjižici: „Gotschee und die Gotschewer“ na 57. strani: „im kärntn. Lesachthale wird merzn von der begattung der katzen gesagt“, da torej

*) Kaže, da v prilogu: brěždъ trächtig, zóbnik d, kateri je odletel v besedi: brěmę, spada res h koreniki, kajti z drugim zóbnikom (t) je strsl.: prat-ežъ m. sarcinae, nsl. (v Laščah): oprt-a f. tragband, hosenträger, oprt-iti, naprt-iti, na hrbtu breme na oprte naložiti, srb. prt-iti, auf den rücken heben, naprt-iti aufladen, prt-ljag m. gebäck. Da d tudi v besedi: bolěždъ spada h koreniki, priča strsl. bolěd-ina m. aegrotus, bolěd-ьнъ adj. laboriosus, bolěd-ovati aegrotare, kateremu glagolu po obliki ustreza novsl. moled-ovati unausgesetzt bitten. Kakor brěždъ, tako so narejeni tudi strsl. prilogi: věždъ peritus, iz: věd- wissen; raždъ lubens, iz: radъ; stuždъ, štuzdъ, čuzdъ, tuždъ, nsl. tuj alienus, iz: stud itd.